

Othmar Pferschy'nin Türk Fotoğrafına Etkileri¹

Işık SEZER²

Öz

Makale kapsamında, 1926-1966 yılları arasında Türkiye'de yaşayan ve fotoğrafçılık yapan Avusturya asıllı Othmar Pferschy'nin Türk fotoğrafına etkileri, 1935-1940 yıllarında T.C. Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü (Basın Yayın Genel Müdürlüğü) fotoğraf sorumlusu olarak çalıştığı döneme ait fotoğraflardan üretilen "Fotoğrafla Türkiye" albümü ve kızı Astrit Von Shell tarafından 2005 yılı Mayıs ayında İstanbul Modern Sanat Müzesi'ne bağışlanan fotoğraflarından oluşturulan seçki ile 2006 yılında açılan "Cumhuriyetin Işığında: Othmar Pferschy Fotoğrafları" sergi albümü incelenerek belirlenmeye çalışılmıştır.

Pferschy'nin devlet adına çalıştığı süreçte ürettiği görseller, başta *La Turquie Kemaliste* dergisi olmak üzere çeşitli broşür, afiş ve el ilanlarında kullanılarak genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yurt dışı tanıtımında önemli bir rol üstlenmiştir. Yurt içinde ise Pferschy'nin fotoğrafları takvim, pullar, paralar, kartpostallar, kitap vb. yayınlarla birlikte açılan çeşitli sergilerle halka ulaşarak, fotoğraf algısının ve kültürünün şekillenmesinde etkin olmuştur.

Anahtar Sözcükler: *Othmar Pferschy, Fotoğrafla Türkiye Albümü, La Turquie Kemaliste, İstanbul Modern Sanat Müzesi, Türk Fotoğraf Tarihi*

¹ Geliş Tarihi: 07.03.2021 – Kabul Tarihi: 20.04.2021

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fotoğraf Bölümü Öğretim Üyesi
isik.ozdal@deu.edu.tr, Orcid No: 0000-0003-4629-5548
DOI: 10.17932/IAU.SANAT.2015.015/sanat_v07i13006

The Effects of Othmar Pferschy on Turkish Photography

Abstract

The scope of this article, who lived in Turkey between the years 1926-1966 and photography that Austrian-born Othmar Pferschy'n the effects of photo Turkey, Ministry of Internal Mandate Matbuat General Directorate in 1935-1940 years (Press Release DG) photograph responsible as produced from photographs of the working period " Photos Turkey "album and daughter Astrit Von by Shell in May 2005 in Istanbul in 2006 with the selection created from photographs donated to the Museum of Modern Art opened" Republic of the Light Within: Othmar Pferschy photos "were tried to be determined by examining the exhibition album.

In the process of producing images that Pferschy'n work on behalf of the state, primarily in the brochure *Kemaliste la Turquie* including various magazines, the young Republic of Turkey abroad using the posters and flyers has played a significant role in the promotion. In the country, Pferschy's photographs are used as calendar, stamps, money, postcards, books, etc. By reaching the public with various exhibitions opened with publications, it has been effective in shaping the perception and culture of photography.

Keywords: *Othmar Pferschy, Turkey Photos Album, La Turquie Kemaliste, Istanbul Modern Art Museum, History of Turkish Photography*

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda fotoğraf, icadı ile eş zamanlı hayata geçmiş, başka ülkelerden İstanbul'a gelip stüdyolarını açan yabancı asıllı fotoğrafçılar, Ermeni ve Rum azınlıkların tekelinde şekillenmiştir. 1840'lardan itibaren önce gezgin fotoğrafçıların uğrak noktası olan İstanbul ve Osmanlı coğrafyası, 1845 yılında İtalyan asıllı Carlo ve Giovanni Naya Kardeşler tarafından Beyoğlu'nda kurulan ilk fotoğraf stüdyosuna ev sahipliği yapmıştır (Öztuncay, 2015:72). İlk yerli stüdyolar ise 1850'de Vasilaki Kargopulo, 1857'de Pascal Sébah ve 1858'de Viçen Abdullah tarafından açılmıştır. Bunları II. Abdülhamit döneminde açılan Sébah & Joaillier, Phebüs, Andriyomenos ve Apollo fotoğrafhaneleri izlemiştir. 1840-1900 yılları arasında Pera'da (Beyoğlu-İstanbul) otuzdan fazla ünlü fotoğraf stüdyosu faaliyet göstermiştir (Çizgen, 1992:61).

Sultan II. Abdülhamid'in 33 yıllık yönetimi süresince (1876-1909) bütün Osmanlı İmparatorluğu toprakları, kent dokuları ve mimari zenginlikleri, arkeolojik ve doğal kaynakları, hastaneleri, fabrikaları yanı sıra kültürel özellikleri ile de fotoğraflanmıştır. Saray ahalisinden, devlet memurlarına, mesleklerden azınlıkların giysilerine tüm Osmanlı toprakları görsel kayıt altına alınmıştır. Saraya bağlı olarak çalışan Abdullah Biraderler (Kevork, Hovsep, Vichen), Vasilaki Kagopoulo, Pascal Sebah, Bogos Tarkulyan vd. tarafından oluşturulan Yıldız Sarayı Fotoğraf Albümleri, dünyanın en önemli fotoğraf koleksiyonlarının başında gelmektedir. Sözü edilen koleksiyon "İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'ne bağlı IRCICA Kütüphanesi'nde yapılan ilk tespite göre, mükerrerler dâhil 962 albümde toplanmış, 38599 kareden meydana gelmiştir. Fotoğrafçı ve fotoğrafhane olarak ise ilk tespitlere göre varılan adet 263'dür." (Kocaişık vd., 2015:504). Aynı dönemde Batı devletlerine Osmanlı İmparatorluğu'nu tanıtmak amacıyla sergiler açılmış, dünya fuarlarına katılmış ve yabancı devlet başkanlarına özel fotoğraf albümleri hazırlanarak sunulmuştur. Bu sergiler; Londra Dünya Fuarı Sergisi (1851), Paris Dünya Fuarı Sergisi (1855), Londra Dünya Fuarı Sergisi (1862), İstanbul Sergisi (1863), Paris Dünya Fuarı

Sergisi (1867), Viyana Dünya Fuarı Sergisi (1873), Chicago Dünya Fuarı Sergisi (1893) ve Paris Dünya Fuarı Sergisi (1900)'dir (Pinguet, Gigord, 2012).

İstanbul'dan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun en dikkat çeken şehri İzmir'in kozmopolit yapısı fotoğrafın kent genelinde benimsenmesinde ve talep edilmesinde etkili olmuştur. Levantine Heritage Foundation'a bağlı olarak Fabio Tito ve forum üyelerinin 2010 yılında yayınladıkları araştırmaya göre 1860-1922 yılları arasında İzmir'de Levantenlere ait "62 fotoğraf stüdyosunun" (levantineheritage.com) faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Hamza Rüstem (1872-1971), 1924 yılında İzmir'de fotoğraf stüdyosu açan ilk Türk olarak kayıtlara geçmiştir. Giritli Bahaettin Rahmi Bediz (1875-1951) İstanbul'da stüdyo açan ilk Türk olarak Resne Fotoğraf Stüdyosunu 1909-1927 yılları arasında çalıştırmış, işlerin kötü gitmesi nedeniyle devrederek İzmir'e taşınmış ve Resne 1936 yılına dek var olmuştur (Ak, 2004). Farklı bir ifade ile Osmanlı döneminde fotoğrafçılık yabancı fotoğrafçıların egemenliğinde ve Saray'ın tekelinde gelişmiş ve halk tabanına yayılması 1900'lü yıllarla başlamıştır.

29 Ekim 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti, emperyalizme karşı verdiği savaş, devrimler ve uyguladığı kalkınma politikaları ile dünya devletlerinin odak noktası haline gelmiştir. Bu referanslar çok sayıda sömürge devletin bağımsızlıklarını kazanmalarında ilham kaynağı ve yol göstericisi olmuştur. Cumhuriyetin ilanı sonrasında Kemalist ilke ve devrimlerinin gerçekleştirilme süreci, politik izlemelerin ötesinde pek çok uluslararası *National Geographic*, *Life*, *Time* vb. dergilerin de foto-röportajlar ve makalelerle gündemini oluşturmuştur. Genç Türkiye Cumhuriyeti ise devrimleri, ülkenin yenilenme ve kalkınma sürecini, sanayileşme hızını tanıtım amaçlı çeşitli yayınlar hazırlayarak uluslararası dağıtımına sokmuştur. T.C. Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü (Basın Yayın Genel Müdürlüğü)'ne 1933 yılında atanan Vedat Nedim Tör'ün (1897-1985) girişimleri ile "*La Turquie Kemaliste'den başka çeşitli kitap, broşür, albüm, kartpostal ve takvim*

yayını gerçekleştirilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır; *Anathologie des Ecrivains Turcs, La Turquie Contemporaine, L'instruction Publique en Turquie Republicaine, La Turquie en voie d'industrialisation, La Guerre de l'indépendance Turquie, La Turquie en Chiffres, La Ferme modele d'Orman, L'art Turc (Celal Esat Arseven), Politique des Chemins de fer en Turquie republicaine, Fotoğrafla Türkiye, Turkey The Beautiful (N.Y.1939)*" (Ak, 2001:226). Bu yayınların büyük bir kısmında kullanılan fotoğraflar ise, 1935-40 yılları arasında T.C. Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü fotoğrafçısı olarak çalışan Othmar Pferschy'e aittir.

Othmar Pferschy'nin Yaşamı

Othmar Pferschy, 16 Ekim 1898'de Avusturya'nın Graz kentinde doğmuş, gençlik yıllarında muhasebecilik yaparken tiyatro ile ilgilenmiştir. 1923-25 yıllarında Avusturya'da Anton Popperl stüdyosunda çıraklık yaparak fotoğrafçılığı öğrenmiş, Almanya ve Avusturya'da farklı stüdyolarda çalışarak kendini geliştirmiştir. 9 Ekim 1926'da turistik bir gezi için geldiği İstanbul'dan çok etkilenerek, Foto Français'in sahibi Jean Weinberg ile 9 Kasım 1926'dan 30 Haziran 1931'e kadar çalışmıştır (Özendes, 2006:5). 10 Temmuz 1931 tarihinde ise Beyoğlu Kuloğlu Sokak 25/27 numarada ilk stüdyosunu açmıştır. 11 Haziran 1932 tarihinde TBMM, 2007 sayılı "*Türk Vatandaşlara Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun*"³ adlı bir yasayı kabul etti. Bu kanun nedeniyle stüdyosunu kapatan Pferschy, 1932 yılında İskenderiye'ye taşınmak

³ "Madde 0001:Türkiye Cumhuriyeti dahilinde aşağıda gösterilen sanat ve hizmetler münhasıran Türk vatandaşları tarafından yapılır. Bu sanat ve hizmetlerin Türk vatandaşı olmayanlar tarafından yapılması memnudur. A.Ayak satıcılığı; çalgıcılık; fotoğrafçılık; berberlik; müretteplik; simsarlık; elbise, kasket ve kundura imalciliği; borsalarda mübayaacılık; Devlet inhisarına tabi maddelerin satıcılığı; seyyahlara tercümanlık ve rehberlik; inşaat, demir ve ahşap sanayi işçilikleri, umumi nakliye vesaiti ile su ve tenvir ve teshin ve muhabere işlerinde daimi ve muvakkat işçilik; karada tahmil ve tahlile işleri; şoförlük ve muavinliği; alelümüm amelelik; her türlü müesseselerle ticarethane, apartman; han, otel ve şirketlerde bekçilik, kapıcılık, odabaşılık; otel, han, hamam, kavehane, gazino, dansiş ve barlarda kadın ve erkek hizmetçilik (Garson ve servant); bar oyunculuğu ve şarkıcılığı.B.Baytarlık ve kimyagerlik."(Özendes, 2006: 8, 9)

için hazırlıklara başladığı sırada Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından düzenlenen fotoğraf yarışmasını kazanınca, 1935-1940 yılları arasında, Matbuat Umum Müdürlüğü fotoğraf sorumlusu görevi ile çalışmıştır. II. Dünya Savaşı nedeniyle Avusturya hükümeti tarafından askere alınan ve askeri fotoğrafçı olarak Norveç cephesinde görev yapan Pferschy, 09-Ağustos 1941 - 30 Haziran 1945 yıllarında Berlin'de Alman Propaganda Bakanlığı'na bağlı yayınevlerinden birinde yönetici şef olarak çalışmıştır (Özendes, 2006:18). 21 Temmuz 1947 yılında İstanbul'a dönen Pferschy, 1940 yılında vefat eden Photo Phebüs'ün sahibi Bogos Tarkulyan'ın eşinden Beyoğlu'ndaki stüdyosunu kiralayarak, kendi fotoğrafstüdyosu açtı. 1947 yılında Türk vatandaşı olmak üzere başvuruda bulunmasına karşın, bir sonuç alamamıştır. "*1955 yılında Ankara Harbiye Orduvei karşısında bulunan El Irak apartmanına taşındı, burasını hem ev hem stüdyo olarak 1966 yılına kadar kullandı*" (Özendes, 2006:23). 1969 yılında iki meslektaşı tarafından Türkiye Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler yasası öne sürülerek şikâyet edildi ve Türkiye'den ayrılarak Almanya'ya yerleşti. 23 Nisan 1984 yılında Almanya Münih'te vefat etti.

La Turquie Kemaliste Dergisi

La Turquie Kemaliste, 1934 - 1948 yılları arasında 49 sayı olarak yayınlanmıştır. 1933 - 1938 arasında siyasi bir içerikle çıkan dergi, 1938 - 1948 yılları arasında Türkiye'yi tanıtmaya amaçlı bir yayın çizgisine girdi. 1933 ve 1938 yılları arasında 119.690 nüsha dağıtılan (Güner, 2014:128) derginin fotoğrafları Othmar Pferschy tarafından çekilmiştir.

Genç Türkiye Cumhuriyeti ve devrimlerini dünyaya tanıtmak amacıyla 1933 yılında Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü (Basın Yayın Genel Müdürlüğü) çalışmalarına başladı. Başta *La Turquie Kemaliste* dergisi ve çok sayıda broşür, afiş, vb. yayın yapmayı planlayan Müdür Vedat Nedim Tör'ün girişimleri ile "*..dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın imzasıyla bütün Valilere, Belediye Reis'lerine birer genelge yolladık. Onda vilayetinizin, belediyenizin tarihi sanat eserleri, arkeolojik servetleri, turistik*

Resim 1. Pferschy,Vilayetler Evi, Ankara, Fotoğrafla Türkiye

Resim 2. Pferschy,Sıhhat Enstitüsü, Ankara, Fotoğrafla Türkiye

güzellikleri Cumhuriyetin imar işleri hakkında "artistik" fotoğraflar göndermelerini bildirmişti. Aradan uzun bir zaman geçmeden Türkiye'nin dört bucağından zarf zarf fotoğraf yağmaya başladı. Fakat aman Allah'ım ne fotoğraflar ne fotoğraflar...birbirinden gudubet birbirinden sakil, birbirinden zevksiz şeyler.." (Ak, 2001:222) olarak tanımladığı koşullarda 1934 yılında, Başbakan İsmet İnönü tarafından denetlenen *La Turquie Kemaliste* ilk sayısı yayınlandı.

Tör, güzel fotoğraf arayışına devam etmektedir ve bu amaçla bir fotoğraf yarışması düzenlenir. Othmar Pferschy imzası ile bakanlığa ulaşan fotoğraflar herkesin beğenisini kazanır. Tör, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ sayesinde Pferschy'e ulaşır ve Ankara'ya getirterek Matbuat Umum Müdürlüğü fotoğrafçılığı görevini teklif eder. Pferschy ise, Küçük Sanatlar Kanunu nedeniyle stüdyosunu kapattığını ve Kahire'ye göç etmek üzere olduğunu belirterek görevi ret eder. Tör bu anı "*beynimden vurulmuşu döndüm ve kendisine nazik bir hiddetle ben size vize verdirtmem...siz başınıza devlet kuşunun konduğunun farkında değilsiniz. Koskoca Kemalist Türkiye'nin uzman fotoğrafçısı olmayı ret ediyorsunuz. Ben 300 lira alıyorum. Size 600 lira vereceğim. Daha ne istiyorsunuz*" (Ak, 2001:223) diyerek Pferschy'i ikna eder. Othmar Pferschy ailesiyle birlikte Ankara'ya taşınarak 31 Mayıs 1935 - 30 Haziran 1940 tarihleri arasında Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü fotoğraf sorumlusu olarak çalışmaya başlar. Bu süreçte bütün Türkiye'yi dolaşarak "1714

negatif ve 1293 adet basılı fotoğraf, yaklaşık 16.000 kare fotoğraf çekmiştir" (Özendes, 2006:30). Bu fotoğraflar dergi yayını beraberinde kartpostallar, paralar, pullar, kitap ve takvimlerde de kullanılmıştır. Dönemi "*Aslında bütün bu görev benim için büyük bir şerefti...o zamanki Türkiye... hepimizi kucaklayan, saran ve ileri iten bir hava... altın yıllardı onlar*" (Ak, 2001:223-224) diye tanımlayan Pferschy, 29 Şubat 1936'da Ankara Sergi Evi salonunda açılan *Türkiye, Güzellik, Tarih ve İş Memleketi* sergisine 500 fotoğrafı ile katılmıştır. *Fotoğrafla Türkiye* ve *Turistik Türkiye* sergileri Bükreş, Belgrad, Montreux ve Atina'da açılmıştır. *Fotoğrafla Türkiye* (acikerisim.tbmm.gov.tr) albümü 1936 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından basılmış, 1998'de yeni baskısı yapılmıştır. *Fotoğrafla İstanbul Arkeoloji Müzesi* (İstanbul YKB Galatasaray Galerisi 17 Mayıs/ 10 Haziran 1967), *Fotoğrafla Topkapı Sarayı Müzesi* (İstanbul YKB Galatasaray Galerisi 12- Haziran / 6 Temmuz 1968) (Ak, 2001:229) son sergileri olmuştur.

Othmar Pferschy, fotoğraflarının değeri ve Türk fotoğrafına yaptığı katkıların bilincindedir. Kendisini şikâyet eden ve tehdit mektubu yollayan bir meslektaşına cevaben yazdığı mektubunda "*...Dikkatle düşünüp taşındığınız takdirde, yoğun çalışmam ve özel stilimle Türkiye'deki modern manzara fotoğrafçılığını benim başlattığımı göreceksiniz. Bu ülkedeki fotoğrafçılık, siz fark etmeseniz de benim etkim altında...*" (Özendes, 2006:23,24) yazmaktadır.

Resim 3. Pferschy, Sultan Ahmet Cami, İstanbul

Resim 4. Pferschy, Boğaziçi'nden Ortaköy Cami, İstanbul

'Fotoğrafla Türkiye' Albümü

1937 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından Almanya'da F. Bruckmann AG. grafik işleri şirketine bastırılan albüm, Othmar Pferschy'nin fotoğrafları ile yeni Türkiye'yi dünyaya tanıtmaktadır. *Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine* başlıklı tanıtım metninde kültürel, sosyal, ekonomik ve politik bakımdan genç Cumhuriyetin Osmanlı İmparatorluğu'ndan farkları Türkçe, Fransızca, İngilizce, Almanca olarak yazılmıştır. Tanıtım metninin son paragrafında "*bu albümün vazifesi yeni Türkiye'nin fotoğrafik vesikalarını ortaya koymaktır. -Şimdiye kadar Türkiye hakkında herhangi bir vesile ile şurada burada intişar eden fotoğraflar ekseriyet üzerine Osmanlı İmparatorluğunun son devresine ait oldukları için bugünkü Türkiye Cumhuriyetine karşı bir iftira mahiyetindedirler.- Bu albüm, küçük makyas içinde, yeni Türkiye'nin yeni çehresi hakkında bir fikir verebilir. Onda, eski ve tarihi abideler ve eserler yanında yeni Türkiye'nin inşa ve kalkınma cehti, dinamik ilerleyişi görülmektedir*" (Fotoğrafla Türkiye, acikerisim.tbmm.gov.tr). İzahat başlığı altında "*I. Bu eser altı gruba ayrılmıştır, şöyle ki: A=Ankara B = İstanbul C = şehir ve Manzaralar D = Arkeoloji ve Ar E = Ekonomi ve İnşa F = Kültür ve İnsan*" (Fotoğrafla Türkiye, acikerisim.tbmm.gov.tr) bölümleri yazıldıktan sonra, albümün özellikle vidalı şekilde yapıldığı ilerde bu albümün yeni fotoğraflarla geliştirilmek istendiği ve satın alan kişilerin adres bilgilerini Matbuat Umum Müdürlüğü Ankara'ya bildirmeleri notu düşülmüştür. Bu da

bize albüme verilen değer ve beklenti hakkında önemli bir ipucudur.

Fotoğrafla Türkiye Albümünün; A= Ankara bölümünde, Genç Cumhuriyet'in yeniden inşa edilen Başkenti Ankara, 27 fotoğrafla tanıtılmıştır. Hakimiyeti Milli Abidesi ile başlayan fotoğraflar, Büyük Millet Meclisi, Milli Müdafaa vekaleti vb. devlet dairelerinin yanı sıra Hastane, Ziraat Fakültesi, lise, stadyum, sergiyi, müze ve genel kent görünümünden oluşmaktadır. Devlet tarafından ülkeye davet edilen ve Ankara'nın inşası için görevlendirilen "*Alman Walter Gropius ve Bauhaus ekolüne bağlı mimarlar*" (Güner, 2014:172) ve Orta Avrupalı mimarlar tarafından şekillendirilen Ankara'nın yeni mimari kimliğine, "*modern mimari, ülkenin kendi Osmanlı ve İslami geçmişinden kopmuş, tam anlamıyla Batılılaşmış, modern ve laik yeni bir ulus yaratmaya yönelik bu radikal programın hem gözle görülür bir simgesi hem de etkili bir aracı olarak ithal edildi. Bu bakımdan, erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sindeki mimariye, yüksek modernist bakış açısının kelimenin tam anlamıyla "somut/ betonarme" (concrete) bir tezahürü olarak bakılabilir*" (Bozdoğan, 2000:18).

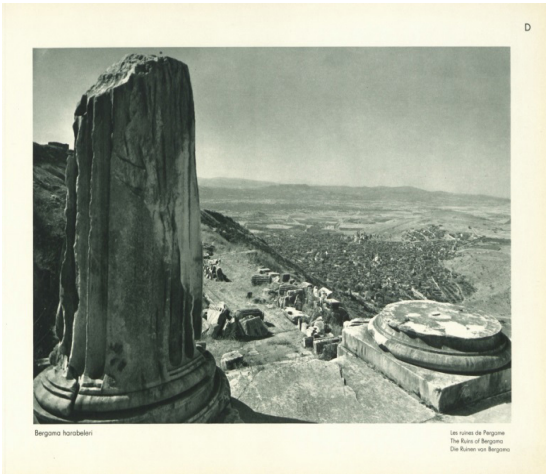
A bölümünde yer alan mimari fotoğraflarda mükemmel perspektif, ışık gölge dengesi, mekân çevre ilişkisi dikkatlice ve estetize edilerek kurgulanmıştır. Fotoğraflar, genelde insandan arındırılmış, mekânın tüm detayları ile kendini tanımladığı bir bakış açısı ile üretilmiştir. Bu özelliklerden dolayı Pferschy'nin, dönemin etkin avangart sanat akımları Konstrüktivizm (alt, üst

Resim 5. Pferschy, Namrun Yaylası, Toros
Fotoğrafla Türkiye

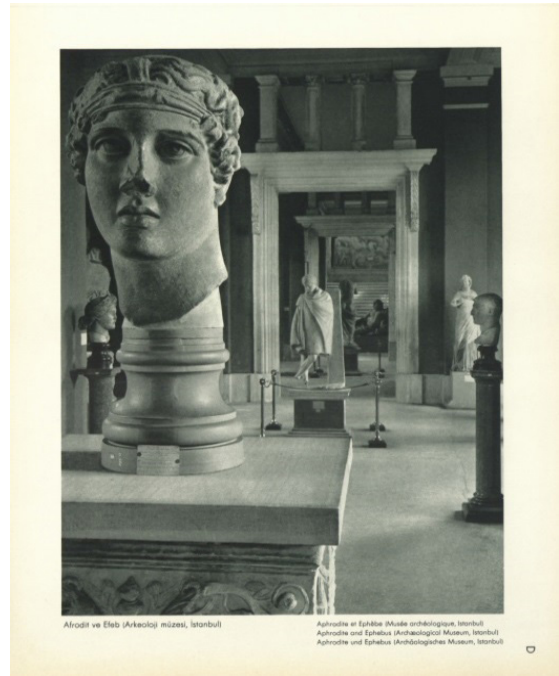
Resim 6. Pferschy, Toroslarda Köy değirmeni,
Fotoğrafla Türkiye

Resim 7. Pferschy, Bergama Harabeleri,
Fotoğrafla Türkiye

bakış açıları) ve Yeni Nesnellik (Homojen ışık koşulları, nesnenin doğrudan kadrajı) görüntü üretim özelliklerini bilinçli olarak kadrajına yansıttığını saptayabiliriz (Bakınız Resim 1, 2).

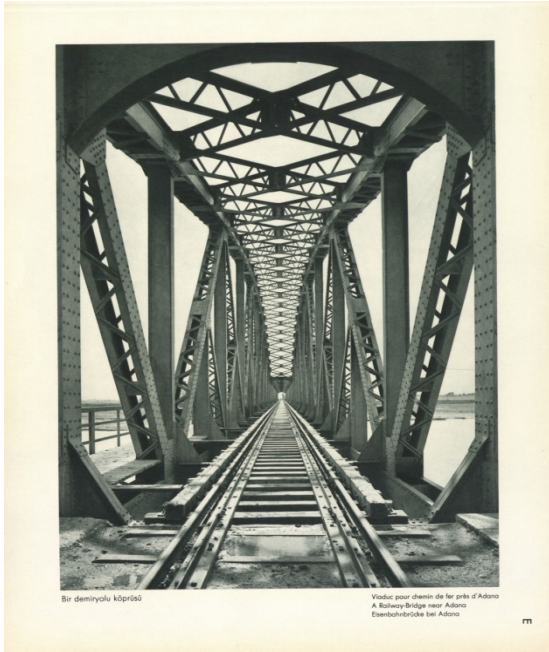
B = İstanbul bölümü 23 fotoğraftan oluşmaktadır. Genel İstanbul manzaralarının yanı sıra Binbirdirek Sarnıcı, Ayasofya, Kız Kulesi, Süleymaniye, Mihri mah, Rüstem Paşa Cami görüntüleri bulunmaktadır. Bu bölümde yer alan fotoğraflarda Pferschy'in özgün fotoğraf yorumları/tarzı daha çok ortaya çıkmaktadır. Kompozisyonlarında ön plan arka plan dengesi, ön planda yer verilen nesnenin arka planı vurgulayacak şekilde perspektifi / izleyen bakış açısını yönlendirmesi Pferschy'nin imzası gibidir.

Resim 8. Pferschy, Afrodite ve Efeb, İstanbul
Arkeoloji Müzesi, Fotoğrafla Türkiye

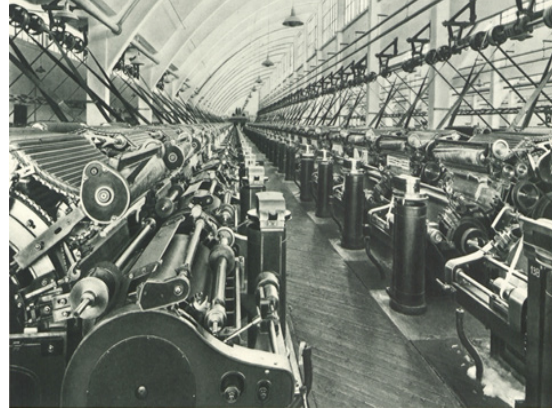
Sultan Ahmet Cami fotoğrafında ön planda silüet olarak kadrajına alınan ağaçlar koyu siyah tonları ve gri gölgelerin yumuşak ton geçişleri arka planda yer alan açık tonların vurgusunu arttırmıştır (Bakınız Resim 3). Boğaziçi'nden Ortaköy Cami, fotoğrafında ise ön planda kadrajı üç bölüme ayıran çıpa formunun kesişim noktasına yerleştirilen Ortaköy Cami odak noktası haline gelmiştir (Bakınız Resim 4).

C = Şehirler ve Manzaralar bölümü 22 fotoğraftan oluşmaktadır. Bursa, Kars, Ağrı, Pamukkale,

Resim 9. Pferschy, Bir Demiryolu Köprüsü, Adana, Fotoğrafla Türkiye

Toroslar, Mersin, Giresun vd. Türkiye'nin dört bir yanından çekilen fotoğraflar Othmar Pferschy'nin yolculuk çizelgesinin bir parçası olmanın ötesinde çarpıcı kompozisyonları ile de dikkat çeker. Pferschy belirgin, ön plana nesne yerleştirip arka plan vurgusunu güçlendirdiği fotoğraf kompozisyonlarının yanı sıra, Namrun Yaylası'nı gösteren fotoğrafında olduğu gibi fotoğraf karesinin tam ortasına koyu bir silüet olarak yaşlı bir çam ağacı yerleştirebilir. Arka planda uzanan ova ve dağların sakin, geniş açıklığının dinginliğini bozarak kareye canlılık katmış, fotoğrafı üç dikey alana ayırarak izleyicinin fotoğrafa bakış alanını, gözün tarama bölgelerini çoğaltarak, zenginleştirmiştir. Böylesi bir kompozisyon kurgusu, gelişmiş bir sanat ve estetik bilgi birikiminin sonucudur (Bakınız Resim 5). Fotoğrafın anlatım ve vurgu gücünü arttıran diğer bir kompozisyon örneği ise Toroslarda Köy Değirmeni fotoğrafında karşımıza çıkar. Kadrajın sol alt köşesinden sağ üst köşeye uzanan alt açılı ile çekilmiş su kanalı ve dökülen sular, kadrajın ortasında yer alan karlı dağ ile zıtlık oluşturur. Su kanalı ağaç gövdeleri ve arka planda uzanan tarlalar gibi çok sayıda görsel objeye karşın

Resim 10. Pferschy, Pamuk Kombinasyonu, Kayseri, Fotoğrafla Türkiye

gökyüzünün açıklığı, fotoğrafın dingin bir atmosfere sahip olmasını sağlamıştır (Bakınız Resim 6).

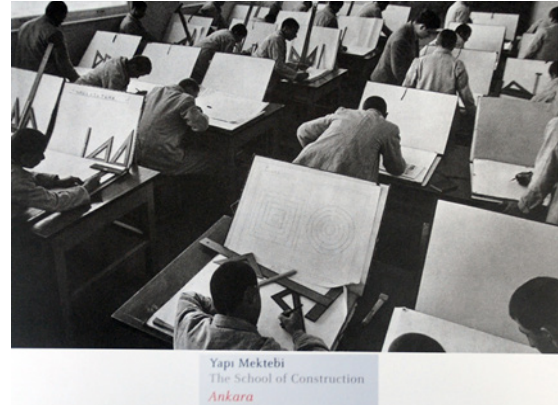
D = Arkeoloji ve Ar bölümü, 23 fotoğrafla Arkeoloji Müzesi ve eserleri, ören yerleri saptanmıştır. Müze iç mekânlarına ait görsellerde net alan derinliği vurgulanırken, ören yerlerinde üst bakış açısı ve genel plan kullanılmıştır. Genelde kadrajın sol bölümünde büyük ölçekli nesne tüm detayları ile yerleştirilirken bakış açısının yönlendiği sağ tarafta geniş açıklık veya ritim – doku unsurları kullanılarak çarpıcı kareler elde edilmiştir (Bakınız Resim 7, 8).

E = Ekonomi ve İnşaa, 44 fotoğrafla temsil edilmiştir. Türkiye'de yetişen tarım ürünleri -tütün, zeytin, haşhaş, karpuz, şeftali, pirinç, fındık, fıstık, narenciye- ve kurulan fabrikalar -Kütahya çinçilik, sömük fabrikaları, demiryolu fabrikaları, cam pamuk ipekli fabrikaları, çubuk barajı ve yeni yapılan köprüler- görüntülenmiştir. Tarım ürünleri dalında ya da tarlada doğrudan bakış açısı ile fotoğraflanırken, hayvancılık koyun ve sığır sürüleri ile fabrika binaları dış görünüşlerinin beraberinde iç mekân, üretim süreci ve ürün depolama aşamaları da saptanmıştır. Fabrika içi ve makine çekimlerinde Yeni Nesnellik Avangart Sanat Akımının⁴ fotoğraf sanatındaki görsel

⁴ Yeni Nesnellik (Die neue Sachlichkeit) 20. yüzyılın ilk yarısında, Almanya'da ortaya çıkan bir sanat akımıdır. Bu kavram ilk defa Almanya'nın Mannheim şehrinde 1925'teki bir sergide sanat tarihçisi Gustav Friedrich Hartlaub tarafından kullanılmıştır. Bu sergide Max Be-

Resim 11. Pferschy, Gençlik İşbaşına, Fotoğrafla Türkiye,

Resim 12. Pferschy, Ankara'da Yapı Mektebi, Fotoğrafla Türkiye

karşılığını inşa eden Albert Renger-Patzsch'ın, binaların / makinaların cepheden keskin netlik, ritim ve sonsuz perspektif vurgusu ile şekillenen vizyonu Pferschy tarafından kusursuzca tekrarlanmıştır. Bu sayede makinelerin, çelik köprülerin modernliği genç Cumhuriyetin gücünün göstergesine dönüşmüştür (Bakınız Resim 9, 10).

F = Kültür ve İnsan bölümü 14 fotoğraftan oluşmaktadır. Gençliğin gücünü vurgulayan altı fotoğraf Konstrüktivist⁵ bakış açısı ile yorumlanmıştır. Konstrüktivist bakış açısını fotoğraf sanatında taşıyan heykeltıraş, fotoğrafçı ve grafik tasarımcı Aleksander Mikhailovich Rodchenko (1891-1956)'dur. Rodchenko fotoğraflarında alt bakış açısı ile çektiği, Shukhov Kulesi (1929), üst bakış açısı ile yorumladığı Merdivenler (1929) vb., diyagonal yerleştirmeleri kullanarak fotoğrafta perspektif algısını daha etkili hale getirmiştir. Geleneksel fotoğraf vizyonuna eklenen bu bakış açıları ile fotoğrafik anlatım dili ve estetiğini zenginleştirmiştir. Aynı yaklaşımı László Moholy-Nagy'nin üst bakış

ckmann, George Grosz ve Otto Dix gibi sanatçılar yer almaktaydı. Olaylar nesnel bir bakış açısı ile yansıtılmıştır. Dönemin sanatçı ve edebiyatçıları kişisel yargı ve değerlendirmelerden çok sosyal gerçekliği bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermeye çalışmışlardır (Demirel, 2017-36) Sanat akımını fotoğraf sanatında August Sander ve Albert Renger-Patzsch temsil eder.

⁵ Konstrüktivizm, 1914'te Rusya'da ortaya çıkmış bir sanat akımı. Resim ve heykel alanında konstrüktivizm çok daha verimlidir. Ünlü konstrüktivistler arasında Antoine Pevsner, Naum Gabo, Kazimir Maleviç, László Moholy-Nagy, Aleksander Mikhailovich Rodchenko adları sayılabilir.

açısı ile seri çekimlerini yaptığı 'Berlin Radio Tower' (1928) fotoğraflarında da görmekteyiz. Othmar Pferschy'nin gençliğin eğitimini, spor etkinliklerini gösteren fotoğraflarında alt ve üst bakış açısının beraberinde genel planlara da yer verilmiştir (Bakınız Resim 11, 12).

31 Ocak, 14 Mayıs 2006 yılında İstanbul Modern Sanatlar Müzesinde açılan 'Cumhuriyetin Işığında: Othmar Pferschy Fotoğrafları' Sergisi ve albümü, Pferschy'nin Fotoğrafla Türkiye albümündeki sınırlı seçkinin yanı sıra ağırlıklı olarak İstanbul ve Anadolu manzaralarının yer aldığı bir retrospektiftir. Fotoğrafların genel olarak çekim özelliklerine bakıldığında klasik kompozisyon kurallarının, yatay dikey oranları, ön plan arka plan geçişleri, leke dağılımı, ışık ve gölgenin anlamı vurgulayıcı kullanımı, sadelik, ritim, diyagoneller vb. grafik unsurların yetkin kullanımı dikkat çeker. Balık Ağları Sinop fotoğrafında olduğu gibi, kadraja alınan nesnelerin kompozisyonda, yatayda kayık ve dikeyde direk, altın oran açalarına yerleştirilerek, vurguyu artıran odak noktalarına dönüştürülmesi, koyudan açığa doğru giden ton geçişi ve salınan balık ağları ile yaratılan hareketlilik sayesinde, fotoğraf üst düzey bir estetik kazanmıştır (Bakınız Resim 13).

Kars Artvin Arasında Bir Manzara, başlıklı fotoğrafta ise ağaç dalları ve gölgeleri ile ön planda koyu bir çerçeve yaratılarak, soldan sağ diyagonale uzanan çitlerin de etkisi ile perspektif güçlü şekilde vurgulanmıştır (Bakınız Resim 14).

Resim 13. Pferschy, Balık ağları, Sinop, Cumhuriyetin Işığında: Othmar Pferschy Fotoğrafları

Resim 14. Pferschy, Kars Artvin Arasında Bir Manzara, Cumhuriyetin Işığında: Othmar Pferschy Fotoğrafları

Pfersch Vizyonunun Yansımaları

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve İkinci Dünya Savaşı arasında kalan dönemde fotoğraf, ağırlıklı olarak basın alanında gelişmiştir. Bu dönemin en önemli temsilcileri Esat Nedim Tengizman (1897-1980), Ethem Tem (1901-1971) ve Cemal Işıksel (1905-1989)'dir (Kavas, 2008). Genç Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitim amacı ile yurt dışına gönderilen gençlerden fotoğrafla ilgilenenler Şinasi Barutçu (1906-1985) (fotogen.org.tr) ve Baha Gelenbevi (1907-1984) gibi sanatçılar, Türk fotoğrafının gelişimine yön vermişlerdir. Türkiye'de fotoğrafın halk kitlelerine yayılmasında etkili rol oynayan kurumlardan biri de Halkevleridir. 1932-1951 yılları arasında faaliyet gösteren Halkevlerinde açılan sergiler, düzenlenen yarışmalar ve kurslar, fotoğraf kültürünün tabana yayılmasında etkili olmuştur (halkevleri.org.tr). Cumhuriyetin ilk yıllarında fotoğrafçılığın gelişimi ve yaygınlaşması devlet kurumları ve basın aracılığı ile olmuştur. Yurt geneline dağılan stüdyolar sayesinde, portre fotoğrafçılığının gelişimi hızlanmış aynı zamanda ticari amaçlı kartpostal basım ve satışına bağlı olarak tarihi, turistik ve genel manzara fotoğrafçılığı yaygınlaşmıştır.

İki dünya savaşı arasına sıkışan bu dönemin, makalemiz bağlamında Othmar Pferschy'in fotoğraf sanatına etkileri ise 1950'li yıllardan sonra görülmeye başlamıştır. 22-31 Ekim 2015 yılında düzenlenen 3. Uluslararası İzmir Fotoğraf

Günleri açılış konuşmasını yapan Sabit Kalfagil, "Ben fotoğraf kompozisyonunu öğrenciliğim döneminde İstanbul'da sahalarda bulduğum Othmar Pferschy'e ait fotokartlardan öğrendim," demiştir. Sabit Kalfagil'in fotoğraflarındaki anlamı kuvvetlendiren etkili ritim, doku, perspektif unsurları, eğitmenliği ve yazdığı kitaplar sayesinde, çok sayıda fotoğrafçıya referans olmuştur. Kalfagil'in ağaç fotoğrafı (Bakınız Resim 15) bu özümsemenin bir sonucu olarak bize Pferschy'nin Namrun Yaylası fotoğrafını çağrıştırmaktadır. Pferschy'nin kent fotoğraflarındaki ön plana yerleştirilen obje ile çoğaltılan alan derinliği, Ara Güler'in İstanbul fotoğraflarında yeniden hayat bulmuştur (Bakınız Resim 16). Pferschy'nin Anadolu antik kentlerine ait fotoğrafları Sami Güner, Şemsi Güner'in, ritim, doku zenginliği, perspektif kaygısı İbrahim Demirel'in vizyonlarında yeniden yorumlanmıştır. Manzara fotoğrafçılığımızın önemli isimlerinden Sıtkı Fırat'ın, İbrahim Zaman'ın zengin tonlu Anadolu doğasına ait fotoğraflarında Pferschy'den izler bulabiliriz.

Sonuç

Othmar Pferschy'nin 1935-40 yılları arasında görevi gereği bütün Türkiye'yi gezerek ürettiği fotoğraflar dönemi bağlamında, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin başarılarını dünyaya tanıtan propaganda görselleridir. Aynı zamanda Avrupa ve Amerika kıtasında neredeyse yüzyıllık bir

Resim 15. Kalfagil, Ağaç, fotograf.net

Resim 16. Güler, Salacak İstanbul, 1968, bbc.com

geçmiş olan fotoğraf sanatının, Türkiye'deki düzeyinin de kanıtlarıdır. Günümüz bakış açısı ile değerlendirdiğimizde ise 1935-40 dönemi Türkiye'sinde fotoğraf sanatının kazandığı hızlı ivmenin görsel verileridir.

Dönem itibarı ile fotoğraf sanatını yurt dışı eğitim sürecinde öğrenen, geliştiren genç kuşak temsilcilerinden Şinasi Barutçu'nun da fotoğraf vizyonunda gördüğümüz gibi, Yeni Nesnellik ve Konstrüktivizm Avant-garde sanat akımlarının etkileri Pferschy'nin vizyonunda açıkça görülmektedir. Farklı bir ifade ile Othmar Pferschy'nin fotoğrafçılığı 1923-25 yıllarında Avrupa'nın farklı şehirlerindeki stüdyolarda çalışarak öğrenmiş olması, Türkiye'ye geldiğinde, kardeşleri sinema sanatı ile ilgili olan Weinberg'in yanında çalışması nedeniyle, Yeni Nesnellik Avant-garde sanat akımının cepheden, mekânın / nesnenin özne olarak yorumu, yalın, homojen kadrajları ve Konstrüktivizm Avant-garde sanat akımının alt ve üst bakış açılarını, diyagonal kompozisyonlarını, vizyonuna taşımıştır. Fotoğraflarında sıklıkla kullandığı, ön plana yerleştirdiği obje ile arka plan arasında kurduğu ilişki, perspektifin etki alanını güçlendirmektedir.

Othmar Pferschy'e ait kaynaklarda ne tür fotoğraf makinesi kullandığına dair bir açıklama bulunmamaktadır. Fotoğrafların görüntü keskinliği ve ton zenginliğinden hareketle büyük format, en az 6x6 cm. veya 6x9 cm., fotoğraf makinesi kullandığı sonucuna varabiliriz. Kızı

Astrid von Shell tarafından teslim edilen arşivde "1714 negatif ve 1293 adet basılı fotoğraf, yaklaşık 16.000 kare fotoğraf" bulunduğu belirtilmektedir. 1940'lı yılların Türkiye'sinde genellikle kuru levha yöntemi ile sıvanmış cam negatif kullanıldığı ve satış mağazaları bilgisine (Bölük, 2014:167) sahip olduğumuzdan 1714 adet negatifi, cam negatif olduğu tahmin edilmektedir. Pferschy 1966 yılına kadar stüdyosunu çalıştırmış olduğunu bilgisinden hareketle, bu dönemde artık küçük format fotoğraf makineleri ile 35mm. tabir edilen, 24x36 cm. negatif film kullanılması sonucu, 16.000 negatifi kaynağının bir bölümünün de küçük formatlı makine ve film olduğu yargısına varılmıştır.

Pferschy'nin fotoğraflarının yer aldığı yayınlar özellikle yurt dışında dağıtıldığından, yurt içinde daha çok kartpostal, takvim ve sergiler aracılığı ile halka ulaşmaktadır. Dönemin şartları düşünüldüğünde bu yol en etkili olanıdır ancak sınırlıdır. Ama yine de toplumsal görsel belleğin oluşumunda önemli bir yeri olduğu açıktır. 2000'li yıllara kadar Othmar Pferschy vizyonuna ait fotoğraflar genellikle sahalarda ve koleksiyonlarda yer alsa da İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde 2006 yılında açılan 'Cumhuriyetin Işığında: Othmar Pferschy Fotoğrafları' sergi ve albümü ile günümüze ulaşmış ve Türk fotoğraf tarihinin önemli bir dönemini gün yüzüne çıkartmıştır.

Kaynakça

Ak, Seyit Ali. (2001). *Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Fotoğrafı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ak, Seyit Ali. (2004). *Girit'ten İstanbul'a Bahaeddin Rahmi Bediz*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Bozdoğan, Sibel. (2000). *Modernizm ve Bir Ulusun İnşası*, İstanbul: Metis Yayınları.

Bölük, Gülseren. (2014). *Fotoğrafın Serüveni*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Çizgen, Engin. (1992). *Türkiye'de Fotoğraf*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Demirel, M.R. (2017). Weimar Cumhuriyeti Kültür Politikaları ve Altın Yirmili Yıllar, *Akademik Sanat; Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, Dergipark, Sf. 31-42.

Fotoğrafla Türkiye Albümü. (1937). T.C. Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü, Ankara. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/2741> (Erişim tarihi; 02-03-2021)

Güner, Kağan. (2014). *Modern Türk Sanatının Doğuşu*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kavas, Uğur. (2008). *Türkiye'de Basın Fotoğrafçılığının Görsel Tarihi Osmanlı'dan 1960'dan Günümüze*, Cilt 1, Ankara.

Kocaişık, Dilruba & Sinanlar Uslu, Seza. (2015). "Sultan II.Abdülhamid Albümlerinin Yıldız Sarayı ve Yapıları Ekseninde İncelenmesi", Uluslararası Güzel Sanatlar Bilimsel Araştırma Günleri, 8-10 Nisan / April 2015.

Özendes, Engin. (2006). Cumhuriyetin Işığında: Othmar Pferschy Fotoğrafları Sergi Albümü, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul: İstanbul Modern İktisadi İşletmesi.

Öztuncay, Bahattin. (2015). *İstanbul'da Fotoğrafçılığın Doğuşu ve Gelişim Süreci*, Camera Ottomana, Derleyen: Zeynep Çelik, Edhem Eldem, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Pinguet, C. & Gigord, P. (2012). İstanbul Fotoğrafçıları Sultanlar, Çeviren: Saadet Özen, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

3. Uluslararası İzmir Fotoğraf Günleri. (2015). 22-31 Ekim, Tanıtım Kitapçığı, İzmir

https://fotogen.org.tr/f/?page_id=113 (Erişim Tarihi: 11-04-2021)

www.levantineheritage.com/note86.htm (Erişim Tarihi: 10-04-2021)

<http://www.halkevleri.org.tr> (Erişim Tarihi: 10-04-2021)

<http://www.fotograf.net/Artist/sabitkalfagil/pages/portfolyo2/027.htm>

(Erişim Tarihi: 9-04-2021)

<https://www.bbc.com/news/world-europe-45899844> (Erişim Tarihi: 8-04-2021)